

ORASIO KASTELJANOS MOJA

BEZUMLJE

Prevela sa španskog
Ljiljana Popović Anđić

Laguna

Naslov originala

Horacio Castellanos Moya

INSENSATEZ

Copyright © Horacio Castellanos Moya, 2004
Published by arrangement with Tusquets Editores,
S.A., Barcelona, Spain, and Agentia Literara Livia Stoia.

Copyright © 2013 za srpsko izdanje, LAGUNA

Ovaj roman je delo fikcije. Sva imena, likovi i događaji u ovoj knjizi su izmišljeni. Svaka sličnost sa stvarnim ljudima, živim ili mrtvim, ili događajima sasvim je slučajna.

knjiga br. 7

Za S. D.,
osobu koja me je naterala da joj obećam
da joj nikad neću posvetiti ovu knjigu

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Ismena: U takvim nesrećama, care, nikada ni žilav duh
ne ostaje, no nestaje.*

Sofokle, *Antigona*

* Prevod na srpski: Miloš N. Đurić. U španskom prevodu *Antigone* ova rečenica glasi: „Nikada, gospodaru, kod nesrećnih razumnost ne opstaje, čak ni ona koja se s njima rađa, već se povlači.“ (Prim. prev.)

Jedan

Ja nisam sasvim čitav, glasila je rečenica koju sam podvukao žutim flomasterom i čak prepisao u ličnu beležnicu jer to nije bilo kakva rečenica, a još manje neka dosetka, nipošto, već rečenica koja je prvog dana na poslu ostavila na mene najveći utisak, rečenica od koje sam ostao bez reči u prvom čitanju tih hiljadu sto gusto odštampanih strana koje mi je na buduću radni sto stavio moj prijatelj Erik kako bih stekao ideju o poslu koji me čeka. *Ja nisam sasvim čitav*, ponovio sam sebi, pod dejstvom duševne rastrojenosti tog Indijanca iz naroda Kakčikel, svedoka ubistva svoje porodice, činjenice da je taj Indijanac bio svestan sloma svog psihičkog sastava jer je, ranjen i nemoćan, posmatrao kako pripadnici vojske njegove zemlje cinično komadaju mačetama jedno po jedno od njegovo četvoro male dece i odmah nasrću na njegovu ženu, jadicu već u šoku jer je i ona morala da gleda kako vojnici pretvaraju njenu dečicu u drhtave parčiće ljudskog mesa.

Niko ne može da bude sasvim čitav kada preživi takvo iskustvo, rekao sam sebi, morbidno razmišljajući, dok sam pokušavao da zamislim buđenje tog Indijanca, smatranog mrtvim, među komadima mesa njegove dece i žene, koji je mnogo godina kasnije imao prilike da ispriča svoje svedočanstvo da bih ga ja pročitao i izvršio prikladnu lekturu, svedočanstvo započeto upravo rečenicom *Ja nisam sasvim čitav* koja me je toliko uzdrmala, jer je najsažetije predočavala mentalno stanje desetina hiljada ljudi sa iskustvom sličnim onom koje je ispričao Indijanac Kakčikel i sažimala duševno stanje hiljada vojnika i paramilitaraca koji su sa krajnjim zadovoljstvom iskasapili svoje takozvane sunarodnike, iako moram priznati da nije isto ne biti sasvim čitav zato što si pretrpeo čerečenje sopstvene dece i zato što si raščerečio tuđu decu, što sam i rekao sebi pre nego što sam došao do nedvosmislenog zaključka da svi stanovnici ove zemlje zajedno nisu sasvim čitavi, a to me je dovelo do još goreg, alarmantnijeg zaključka, da bi samo neko van pameti bio spreman da ode u tuđu zemlju čije stanovništvo nije sasvim čitavo da bi obavio posao koji se upravo sastojao u redigovanju opsežnog izveštaja od hiljadu sto strana na kojima se obrazlažu stotine pokolja, dokaz opšte poremećenosti. Ni ja nisam sasvim čitav, rekao sam sebi tada, prvog dana posla, za onim što će u tom periodu biti moj radni sto, pogleda izgubljenog na visokim, belim, gotovo golim zidovima te kancelarije u kojoj ću boraviti sledeća tri meseca, gde su od nameštaja bili samo pisaci sto, kompjuter, stolica na kojoj sam lutao u mislima i raspeće iza mojih leđa, zahvaljujući kojem visoki zidovi nisu bili

potpuno goli. Mora da sam mnogo manje čitav od tih ljudi, pomislio sam dok sam zabacivao glavu unazad ne gubeći ravnotežu na stolici, pitajući se koliko dugo će mi biti potrebno da se naviknem na prisustvo raspeća, koje ni u ludilu nisam mogao odande da skinem, jer to nije bila moja, nego monsinjorova kancelarija, kako mi je objasnio moj prijatelj Erik nekoliko sati ranije, kad me je u nju vodio, iako monsijor skoro nikad nije u njoj pošto više voli onu u svojoj parohijskoj crkvi, gde stanuje, te mogu da raspolazem kancelarijom koliko god želim, ali ne baš toliko da bih se oslobodio raspeća i umesto njega stavio druge ukrase koji bi mi razgalili dušu i bili jednako daleko od bilo kakve vere kao i ja sam, iako ću u ovim trenucima i nedeljama koje će uslediti raditi ovde, u sedištu Nadbiskupije, ni manje ni više nego u zadnjem delu Gradske katedrale, još jedan dokaz da *nisam sasvim čitav*, rekao sam sebi, sad već iskreno zabrinut, jer se samo tako mogla objasniti činjenica da poročni ateista kao što sam ja počinje da radi za perfidnu Katoličku crkvu, samo tako se moglo objasniti da se uprkos mojoj životnoj odbojnosti prema Katoličkoj crkvi i svim ostalim crkvama, ma koliko bile male, upravo sada nalazim u sedištu Nadbiskupije pred hiljadu sto gusto kucanih strana sa jezivim pričama o tome kako je vojska istrebila desetina naselja sa njihovim stanovništvom. Ja sam najmanje čitav od svih, pomislio sam uznemireno dok sam ustajao i počinjao da hodam kao zver u kavezu po toj kancelariji gde je jedini prozor koji je gledao na ulicu bio zazidan kako ni prolaznici ni oni u njoj ne bi pali u iskušenje, počinjao da hodam onako kako ću to često činiti svakog

bogovetnog dana koji ću provesti između ta četiri zida, ali u tom trenutku, na ivici neuračunljivosti, kada sam shvatio da nisam čitav do te mere da sam prihvatio i započinjao posao sa popovima koji me je sigurno već postavio na nišan vojske u ovoj zemlji, kao da nisam već imao dovoljno problema sa vojskom u svojoj zemlji, kao da mi nije bilo dosta neprijatelja u mojoj zemlji, bio sam na putu da gurnem njušku u taj tuđi osinjak, da se brinem da katoličke ruke koje su se spremale da čačkaju vojnog tigra budu čiste i manikirane, da će upravo to biti moj posao, da operem i manikiram katoličke ruke koje su se pobožno spremale da zavrnu jaja tigru, razmišljao sam pogleda uperenog u brdo od hiljadu sto strana na stolu i, zaustavivši se načas, sa sve većim čuđenjem sam shvatio da neće biti lako pročitati, srediti u tomove i izlektorisati tih hiljadu sto strana za tri meseca kako sam se dogovorio sa mojim prijateljem Erikom – majku mu! – moj pristanak da redigujem taj izveštaj za samo tri meseca dokazivao je da nije problem što nisam sasvim čitav, nego što sam potpuno sumanut. Odjednom sam se u toj kancelariji visokih, golih zidova osetio kao u zamci, kao žrtva zavere popova i vojske u tuđoj zemlji, jagnje što će biti žrtvovano zbog glupog i opasnog entuzijazma koji me je naveo da se pouzdam u mog prijatelja Erika kada me je mesec dana ranije – dok smo ispijali riohu* u jednoj staroj španskoj kafani u neposrednoj blizini policijske stanice – pitao da li sam zainteresovan da lektorišem izveštaj projekta u koji je on tada bio uključen, a to je

* Špansko vino. (Prim. prev.)

bilo prikupljanje sećanja stotina preživelih i svedoka masakra izvršenih u jeku zla zvanog oružani sukob između vojske i gerile, da li sam zainteresovan da zaradim nekih pet hiljada dolara i da se tri meseca usredsredim na redigovanje jedno petsto strana koje su napisali poznati novinari i akademici, oni će predati praktično završen tekst, a ja samo treba da bacim poslednji, nezostavni pogled, zapravo čist čar, pet hiljada dolara za poslednju ruku u projektu u kojem su učestvovala desetina i desetina osoba – kao prvo, grupe veroučitelja kojima je pošlo za rukom da izvuku svedočanstva onih Indijanaca, svedoka i preživelih, od kojih većina nije ni znala španski i iznad svega se plašila da govori o događajima čije su žrtve bili, zatim oni koji su prekucali trake i preveli svedočenja sa jezika Maja na španski na kojem je izveštaj trebalo da bude napisan, i na kraju, profesionalne ekipe za klasifikaciju i analizu svedočanstava, kao i pisanje izveštaja, precizirao je tom prilikom moj prijatelj Erik, bez posebnog naglašavanja, štaviše mirno, u za njega karakterističnom zavereničkom stilu, znajući da ja nikad neću odbiti takav zadatak, ne zbog entuzijazma koji dobra rioha budi u meni, nego zato što je i on već primećivao da toliko nisam čitav, da ću prihvatiti ponudu, pa čak se i oduševiti idejom da se uključim u takav projekat, ne pokušavajući da se cenjkam ni da procenjujem njegove pozitivne i negativne strane, kao što se zaista i dogodilo.

Otvorio sam vrata odjednom, uplašen, kao da sam ostao bez vazduha pa ću se onesvestiti u naglom napadu paranoje u toj zazidanoj sobi, zastao sam na pragu, možda iskolačenih očiju, kako sam zaključio po načinu

na koji su se osvrnule i pogledale me obe sekretarice, rešen da ostavim vrata otvorena dok se budem navikavao na to mesto i na svoj novi posao, iako će činjenica da su vrata otvorena sigurno uticati na moju koncentraciju dok budem čitao. Nije mi bilo važno, više sam voleo da mi bilo šta omete čitanje hiljadu sto strana nego da doživim nove napade paranoje zbog zatvorenosti i bolesne mašte koja me je počev od jedne rečenice, ne baš toliko naivne, ali na kraju krajeva jedne od stotinu koje ću morati da pročitam sledećih nedelja, gurnula u zbrku koja je samo mogla da me zakoči, kako sam uviđao sada dok sam se vraćao od vrata do stolice gde ću ponovo sesti, pogleda uperenog u pomenutu rečenicu *Ja nisam sasvim čitav*, rešen da odmah pređem na sledeću, ne zaustavljajući se da fantaziram kao što sam pre toga učinio, kako se ne bih opasno zaglavio u poslu koji je tek počinjao, ali namera mi je posle nekoliko sekundi propala kada je u moju kancelariju upao neki malecki s naočarima i meksičkim brčićima, tip čija je kancelarija bila pored moje i sa kojim me je moj prijatelj Erik upoznao možda sat ranije, dok me je vodio na radno mesto, jedan malecki koji je bio ni manje ni više nego direktor cele te organizacije zadužene za brigu o ljudskim pravima u okviru Nadbiskupije, drugi čovek posle monsinjora, objasnio mi je Erik, dok sam mu ja pružao ruku i posmatrao uramljene i vrlo upečatljive fotografije na zidu, na kojima je malecki bio sa papom Jovanom Pavlom II i sa američkim predsednikom Vilijamom Klintonom, što me je odmah upozorilo da ne pružam ruku bilo kakvom maleckom, već jednom koji je tu istu ruku pružio papi i predsedniku Klintonu,

promisao koja umalo da me prepadne, s obzirom na to da su papa i američki predsednik bili dva najmoćnija čoveka na planeti, a malecki koji je sada ulazio u moju kancelariju slikao se sa oba uglednika, nije to mala stvar, zbog čega sam odmah ustao i uslužno ga upitao šta mu je potrebno, na šta je malecki krajnje blagonaklono odgovorio da mu oprostim što me ometa, kako je svestan da me čeka težak posao, rekao je pokazujući na hiljadu sto strana na stolu, ali koristeći to što sam otvorio vrata, sigurno da napravim prvu pauzu, on je bio slobodan da dođe i pozove me u obilazak zgrade da upoznam osoblje, obilazak koji je moj prijatelj Erik u svojoj stalnoj žurbi propustio, dovevši me pravo sa recepcije do moje buduće kancelarije, zaustavivši se samo kod maleckog, što sam već spomenuo, obilazak koji sam odmah prihvatio, a on me je proveo po svim kancelarijama te zgrade koja zapravo nije bila zgrada, nego jedno kolonijalno zdanje u zadnjem delu Gradske katedrale s tipičnom strukturom nadbiskupske palate: dva sprata od čvrstog kamena sa prostranim hodnicima koji izlaze na četvrtasto centralno dvorište, gde je u pauzi za doručak uživalo nekoliko službenika koji su me, videvši me sa Majnorom – tako se zvao malecki laički direktor te institucije – pozdravili srdačno i udvorički, kao da sam novopristigli seminarista, dok je malecki isticao moje profesionalne vrline, zahvaljujući kojima će izveštaj o masakrima biti vrhunski tekst, a ja sam govorio sebi da negde mora da su sakrivene zgodne devojke, zato što one sa kojima me je malecki upoznao ne samo da nisu bile čitave kad je reč o glavi nego ni kad je reč o telu, jer na njima nije bilo ni traga

lepote, pojava koju, naravno, nisam spomenuo svom vodiču, a posle dva dana sam otkrio da je karakteristična za tu instituciju, a ne samo za ekstremnu levicu, kako sam ranije mislio – da su ružne žene isključivo obeležje organizacija ekstremne levice, ne, sada sam shvatao da su to i za katoličke organizacije koje se brinu za ljudska prava, zaključak do kojeg sam došao kasnije, kao što rekoh, i neću ga podeliti sa onim što se slikao sa Jovanom Pavlom II i Bilom Klintonom, maleckim koji me je odveo u obilazak po svim kancelarijama, sve dok me ponovo nije ostavio samog ispred hiljadu sto strana koje su čekale na mom stolu, ne pre no što me je upitao da li više volim da mi zatvori vrata od kancelarije, na šta sam odgovorio da je bolje da ih ostavi otvorena, s obzirom na to da smo u najmirnijem delu nadbiskupske palate i neće biti neumesnih prekidanja da mi odvlače pažnju.

Dva

Da bih proslavio svoj prvi radni dan kako Bog zapoveda, zakazao sam svom ortaku Totu sastanak u podne, u *Portalitu*, najčuvenijoj kafani u gradu, srećom udaljenoj samo dvesta metara od moje kancelarije, dovoljno blizu da se izbegne nervoza čoveka koji se iznad svega plaši da bude netačan, što je moj slučaj, i čoveka kome je u najneobičnijim trenucima potrebno piće da smiri živce, što je takođe moj slučaj, tako da sam blizinu nadbiskupske palate i *Portalita* smatrao gotovo čudom, kao znak sa neba u smislu da ću moći da revnosno obavim svoj posao, kako sam rekao mom ortaku Totu kada smo seli za sto u kafani i dok smo čekali velike krige piva, razgledajući lica ostalih gostiju: činjenica da mi je kafana blizu, nadohvat ruke, bez obzira na vrstu kancelarije u kojoj se nalazim, daje mi duhovni mir, objasnio sam mu u času kada smo uzimali krige i podizali ih da nazdravimo, što je moj ortak Toto iskoristio da istakne svoj osobiti smisao za humor: „Da izađeš živ iz ovog